

Η Καταστροφή των Ψαρών 21 – 22 Ιουνίου 1824

Το ξέσπασμα της επανάστασης του 1821 βρήκε τους Ψαριανούς караβοκύρηδες και ναύτες έτοιμους να πολεμήσουν με όλες τους τις δυνάμεις για την απελευθέρωση.

Όπως μας εξιστορεί τα γεγονότα ο Υποναύαρχος και αυτόπτης μάρτυρας Κωνσταντίνος Νικόδημος στο δίτομο έργο του «Υπόμνημα της Νήσου Ψαρών» (1862), το οποίο αποτελεί την πιο έγκυρη ιστορική πηγή για τη δράση των Ψαριανών, την επανάσταση στο νησί τους οι Ψαριανοί ξεκίνησαν στις 10 Απριλίου 1821, όταν έφτασε στα Ψαρά ο Σπετσιώτης πλοίαρχος Γκίκας Τσούπας.

Στις 20 Απριλίου κατευθύνθηκαν με τα πλοία τους στη Σμύρνη όπου βύθισαν ένα Τουρκικό πλοίο και συνέλαβαν άλλα τέσσερα. Το επόμενο διάστημα Ψαριανά πλοία συμμετείχαν σε επιχειρήσεις στο Θερμαϊκό και στον κόλπο του Κουσάντασι. Σε αυτές τις καταδρομικές επιχειρήσεις κατέστρεψαν και κατέλαβαν Τουρκικά πλοία.

Ακολούθησε κοινή εκστρατεία με πλοία της Ύδρας και των Σπετσών στη Χίο και η αποστολή τεσσάρων Ψαριανών πλοίων στην Ίμβρο τον Μάιο του 1821.

Στα τέλη Μαΐου ο Ελληνικός στόλος, στον οποίο μετείχαν και Ψαριανά πλοία, εκδίωξε τον Οθωμανικό στόλο έξω από τις ακτές της Λέσβου.

Στις 20 Φεβρουαρίου 1822 ο Ελληνικός στόλος με ναυάρχους, τον Ανδρέα Μιαούλη από την Ύδρα, τον Γκίκα Τσούπα από το νησί των Σπετσών και τον Νικόλαο Αποστόλη από τα Ψαρά αντιμετώπισε τα εχθρικά πλοία στο Πατραϊκό κόλπο.

Τη νύχτα της 6ης προς 7ης Ιουνίου 1822 ο Ψαριανός Κωνσταντίνος Κανάρης ανατίναξε τη Τουρκική ναυαρχίδα στα παράλια της Χίου.

Τον Ιούνιο του 1823 με απόφαση της «Βουλής των Ψαρών» έγινε εκστρατεία και καταλήφθηκε το Τσανταρλί στη Μικρά Ασία.

Οι πυρπολητές Κανάρης, Παπανικολής, Βουρέκας και άλλοι, είχαν σπείρει τον πανικό στις Οθωμανικές αρμάδες, οι οποίες τρέπονταν σε φυγή για να γλιτώσουν.

Ο σουλτάνος εξοργίστηκε με τους Ψαριανούς και ανέθεσε στο ναύαρχο Χοσρέφ Πασά (Χοσρέφ Μεχμέτ πασάς) που υπήρξε ο διαβόητος Οθωμανός αρχιναύαρχος (Καπουδάν Πασάς) και Μεγάλος Βεζίρης κατά τον 19ο αιώνα την καταστροφή του νησιού με στόλο από 250 πλοία.

Ο Τουρκικός στόλος αγκυροβόλησε στη Λέσβο και αποβίβασε στρατό που τον ετοίμασε για να καταλάβει το νησί.

Οι Ψαριανοί κατανοώντας τις προθέσεις των Τούρκων έσπευσαν να ζητήσουν βοήθεια από την κυβέρνηση για να μπορέσουν να αντιμετωπίσουν τον πολυάριθμο Τουρκικό στρατό.

Ωστόσο, η κυβέρνηση δεν ανταποκρίθηκε στο αίτημά τους. Αποφάσισαν να αντισταθούν μόνοι εναντίον των Τούρκων από στεριά και από θάλασσα.

Στα Ψαρά τότε βρίσκονταν 7.000 ντόπιοι και 25.000 πρόσφυγες από τη Χίο, τη Μικρά Ασία και από όλη την επαναστατημένη αλλά ακόμη κατεχόμενη Ελλάδα.

Οι στρατιωτικές δυνάμεις των Ψαρών έφταναν τις 3.000. Οι 1.300 ήταν Ψαριανοί, 700 ήταν πάροικοι και 1.027 ήταν Μακεδόνες και Θεσσαλοί που είχαν πάει για να ενισχύσουν την άμυνα του νησιού.

Οι Ψαριανοί είχαν κάνει οχυρώσεις στις ακτές, τις οποίες πίστευαν ότι θα χρησιμοποιούσαν οι Τούρκοι για να αποβιβασθούν. Για το λόγο αυτό, μετέφεραν τα κανόνια από τα πλοία τους και τα τοποθέτησαν στα οχυρώματα γύρω από το νησί.

Επιπλέον αφαίρεσαν τα πηδάλια των πλοίων τους, για να εμποδίσουν όσους τυχόν θα ήθελαν να φύγουν.

Στις 18 Ιουνίου οι Ψαριανοί αρνήθηκαν την πρόταση του Τούρκου ναύαρχου Χοσρέφ που τους μετέφερε ο πλοίαρχος ενός γαλλικού πολεμικού, να εγκαταλείψουν το νησί και να εγκατασταθούν αλλού. «Θα χυθεί και Τουρκικό αίμα» ήταν η απάντηση των κατοίκων.

Δυο μέρες αργότερα ο Τουρκικός στόλος προσέγγισε τα Ψαρά από το Σίγγρι της Λέσβου και τα Τουρκικά πλοία άρχισαν να πλήττουν με τα κανόνια τους τα πυροβολεία των Ψαριανών στον όρμο Κάναλο, στα βόρεια του νησιού.

Ο Οθωμανικός στόλος κινήθηκε με 10.000 στρατό, εκ των οποίων 3.000 ήταν οι γνωστοί φίλοι των Τούρκων τότε και σήμερα, Αλβανοί.

Στη συνέχεια τα Τουρκικά στρατεύματα προσπάθησαν ανεπιτυχώς να αποβιβαστούν.

Η προσπάθεια απόβασης επαναλήφθηκε τα ξημερώματα της 21ης Ιουνίου αλλά και αυτή απέτυχε.

Οι Οθωμανοί εντόπισαν το αδύνατο σημείο των Ψαρών στην βραχώδη ακτή «Ερινός». Η περιοχή είχε ολιγάριθμη Ελληνική φρουρά χωρίς πυροβολικό. Λόγω της απότομης πλαγιάς ήταν το μοναδικό σημείο που είχε μείνει αφύλακτο.

Ο Τούρκος ναύαρχος προχώρησε στο σχέδιο και χώρισε το στράτευμα. Ένα τμήμα του έκανε απόβαση στον «Ερινό», ενώ ο κύριος όγκος του στρατιωτικού σώματος στράφηκε προς τον Κάναλο.

Οι αμυνόμενοι βρέθηκαν ανάμεσα σε δυο πυρά και μετά από πολύωρη μάχη οι Τούρκοι επικράτησαν και άρχισε η απόβαση επιπλέον στρατιωτών στο νησί.

Ο στρατός στη συνέχεια κινήθηκε προς το νότιο μέρος του νησιού, στη Χώρα.

Όταν έφτασαν στο Φτελιό, στις δυτικές ακτές των Ψαρών, περίπου στο μέσο του νησιού, διαπίστωσαν ότι οι Έλληνες είχαν στραμμένα τα κανόνια τους προς τη θάλασσα απ' όπου περίμεναν απόβαση εχθρικών στρατευμάτων.

Οι Τούρκοι έκαναν έφοδο.

Ωστόσο, την ώρα που πολεμούσαν σώμα με σώμα με τους Ψαριανούς, τινάχθηκαν όλοι μαζί στον αέρα, όταν οι υπερασπιστές του Φτελιού έβαλαν φωτιά στην μπαρουταποθήκη του οχυρού τους παρασέρνοντας πολλούς Τούρκους στον θάνατο.

Οι ηλικιωμένοι και ανήμποροι Ψαριανοί κλείστηκαν στις δύο εκκλησίες του Αγίου Νικολάου και της Μεταμορφώσεως του Σωτήρος για να προστατευτούν από τη βαρβαρότητα του εχθρού. Οι Τούρκοι τις πυρπόλησαν και τους έκαψαν ζωντανούς.

Ο πρόξενος της Ρωσίας στα Ψαρά, Γ. Κομνηνός, συγκέντρωσε στο σπίτι του αρκετά γυναικόπαιδα και ύψωσε τη Ρωσική σημαία προκειμένου να αποτρέψει τους Τούρκους να μπου. Τελικά έγινε σφαγή και ο ίδιος σκοτώθηκε.

Πολλοί άμαχοι προσπάθησαν να διαφύγουν με βάρκες, όμως αρκετές από αυτές λόγω του βάρους ανατράπηκαν με αποτέλεσμα οι επιβαίνοντες να πνιγούν.

Γυναίκες με τα παιδιά τους στην αγκαλιά έπεσαν στη θάλασσα και πνίγηκαν για να μη τις πιάσουν αιχμάλωτες. Άλλες πήραν τα όπλα και πολέμησαν μέχρι τέλους ενώ αρκετές, κατέφυγαν στο λόφο του Παλαιόκαστρου, όπου υπήρχαν πυροβολεία και Έλληνες στρατιώτες.

Το Παλαιόκαστρο ήταν ακόμη απόρθητο, αλλά οι αγωνιστές γνώριζαν πως το τέλος βρισκόταν κοντά. Οι Έλληνες είχαν χτίσει φρούριο με τείχος πέντε μέτρων γύρω από δύο εκκλησίες, ενώ είχαν κατασκευάσει και δύο πυριτιδαποθήκες.

Τα Τουρκικά πλοία άρχισαν να πλήττουν το φρούριο με τα κανόνια τους αλλά οι αμυνόμενοι κατάφεραν να κατεβάσουν από το φρούριο όσα γυναικόπαιδα μπορούσαν και τα επιβίβασαν σε Ελληνικό πλοιάριο και διέφυγαν.

Μέσα στο φρούριο έμειναν 85 Ψαριανοί και 45 Θεσσαλοί και Μακεδόνες με τους οπλαρχηγούς τους Ράδο και Άγγελο, ενώ αργότερα έφτασαν και άλλοι 20 στρατιώτες από άλλα μέρη καθώς και άγνωστος αριθμός γυναικών και παιδιών. Οι οπλαρχηγοί αποφάσισαν να πολεμήσουν μέχρι τέλους ενώ τα γυναικόπαιδα μεταφέρθηκαν στη μεγάλη πυριτιδαποθήκη.

Το απόγευμα της 22ας Ιουνίου, οι Τούρκοι στρατιώτες κατέλαβαν το φρούριο.

Όταν ο Αντώνιος Βρατσάνος είδε από το παράθυρο τους πρώτους Τούρκους να πλησιάζουν στην πυριτιδαποθήκη, να αρπάζουν από τα μαλλιά τις γυναίκες και να τις σέρνουν στο έδαφος, έβγαλε την πιστόλα του, έβαλε την κάννη στο μαρούτι και την ανατίναξε τραβώντας τη σκανδάλη.

Τη δεύτερη πυριτιδαποθήκη την ανατίναξε ο αρχιφύλακας του κανονιοστασίου Σιδέρης.

Το Παλαιόκαστρο ανατινάχτηκε και κάτω από τα συντρίμια του θάφτηκαν εκτός από τους Ψαριανούς και πολλοί Τούρκοι.

Ήταν η στιγμή που τα Ηρωικά Ψαρά περνούσαν στην Ελληνική και παγκόσμια Ιστορία.

Από τους 7.000 Ψαριανούς κατάφεραν να γλυτώσουν από τις σφαγές περίπου 3.600 ενώ από τους 25.000 πρόσφυγες από την υπόλοιπη Ελλάδα που είχαν βρει καταφύγιο στο νησί γλύτωσαν οι 10.000.

Ο Ναύαρχος Χοσρέφ διαιωνίζοντας και τιμώντας στο έπακρο την Τουρκική βαρβαρότητα και ιστορία έστειλε δώρο στο Σουλτάνο τα κεφάλια πολλών Ελλήνων καθώς και 1.200 κομμένα αυτιά και τις σημαίες του νησιού.

Αφού άφησε στα Ψαρά μερικά πλοία και 600 Αλβανούς πήγε στη Μυτιλήνη για να γιορτάσει το Μπαϊράμι.

Οι επιζήσαντες πήραν ξανά το δρόμο της προσφυγιάς και κατέφυγαν σε διάφορα νησιά του Αιγαίου.

Οι περισσότεροι κατέφυγαν στις Σπέτσες και εκεί προχώρησαν στη σύσταση ενός πενταμελούς οργάνου, της Επιτροπής των Ψαριανών.

Ζήτησαν βοήθεια για να μπορέσουν να επιβιώσουν και η Ελληνική κυβέρνηση τους έστειλε 1.000 κιλά σιτάρι.

Σύντομα οι Ψαριανοί εγκατέλειψαν τις Σπέτσες καθώς δεν τους επετράπη να εγκατασταθούν μόνιμα εκεί.

Τον Ιούλιο του 1824 εγκαταστάθηκαν προσωρινά στο φρούριο της Μονεμβασιάς με άδεια της Ελληνικής κυβέρνησης και τα πλοία τους ενώθηκαν με τον Ελληνικό στόλο.

Σύντομα στη Μονεμβασία έπεσε θανατηφόρα ασθένεια και οι Ψαριανοί την εγκατέλειψαν και αναζήτησαν καταφύγιο στη Σύρο, τη Τήνο και τη Μύκονο.

Στη Σύρο εγκαταστάθηκαν σε μια συνοικία που ονομάστηκε Ψαριανά, όπου δημιούργησαν εργαστήρια επισκευής πλοίων.

Το Δεκέμβριο του 1824 πολλοί Ψαριανοί επιχείρησαν να εγκατασταθούν στον Πειραιά, αλλά επειδή δεν ήταν ευπρόσδεκτοι, και για να επιζήσουν στράφηκαν προς τη πειρατεία εξοργίζοντας τον διοικητή της Αγγλικής πολεμικής μοίρας στο Αιγαίο. Η Επιτροπή των Ψαρών αναγκάστηκε να καταστρέψει τα Ψαριανά πειρατικά έξω από το λιμάνι της Αίγινας.

Το 1826 οι Ψαριανοί απευθύνθηκαν με υπόμνημα στο βασιλιά της Γαλλίας Κάρολο Ι' και ζήτησαν, να τους παραχωρηθεί λιμάνι και ανάλογη έκταση στη Κορσική για να εγκατασταθούν όπως είχε γίνει τον Σεπτέμβριο του 1675, όταν περίπου 800 Μανιάτες από το Οίτυλο, απέπλευσαν με το πλοίο *Le Saver* για να γλιτώσουν από την Οθωμανική κυριαρχία, ένα αίτημα που όμως για τους Ψαριανούς δεν έγινε δεκτό.

Το 1827 ζήτησαν από την Ελληνική κυβέρνηση να εγκατασταθούν στην Εύβοια, όταν θα απελευθερώνόταν.

Τέσσερα χρόνια αργότερα ζήτησαν να εγκατασταθούν στην Ερέτρια αίτημα που έγινε δεκτό. Τελικά οι Ψαριανοί εποίκισαν το 1847 την Ερέτρια που ονομάστηκε Νέα Ψαρά.

Τον Δεκέμβριο του 2018 το Ελληνικό Κοινοβούλιο αναγνωρίζοντας τη συμβολή των Ψαρών στην Ελληνική Ιστορία ψήφισε τη μετονομασία του Δήμου Ψαρών σε Δήμο Ηρωικής Νήσου Ψαρών.

Σε μια εποχή, που η Τουρκία ονειρεύεται μάταια την αναβίωση της ξεπεσμένης και στιγματισμένης από την ιστορία Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, μιλώντας για γαλάζιες πατρίδες και απειλώντας την πατρίδα μας για επεκτάσεις στο Ανατολικό Αιγαίο, το διαχρονικό μήνυμα του Ηρωισμού του ολοκαυτώματος της Ηρωικής νήσου των Ψαρών, είναι σήμερα για όλους τους Έλληνες, σημαντικό και επίκαιρο.

Βολάκης Κωνσταντίνος

Εκπρόσωπος Αν. Αιγαίου

Φ. Σ. Παρνασσός